

TÜRK KÜLTÜR VE EDEBİYAT DİZGESİNDE ÇOK KİMLİKLİ BİR MÜTERCİM: SÜLEYMAN TEVFİK

Eshabil BOZKURT¹

Ayşe Banu KARADAĞ²

Özet

Bu makalede kültür ve edebiyat dizgemizde farklı kimlikleriyle ön plana çıkan Süleyman Tevfik'in "gazeteci", "muallim", "muharrir" ve "sözlükbilimci" kimliklerine kısaca değinildikten sonra, "mütercim" kimliğinin Türk çeviri tarihindeki yeri ve önemine dikkat çekilmiştir. Amaç, Süleyman Tevfik'in gerek telif gerekse çeviri eserleri ve "mütercim" kimliği üzerine "çeviri eser seçimi" ve "çeviri amacı" vurgusuyla bütünlüklü bir çalışma yapmaktır. Arapça, Farsça, İngilizce, İtalyanca, Fransızca ve Ermenice bilen Süleyman Tevfik dil, edebiyat, din, yemek gibi konular hakkında birçok telif eser vermiş ve çeşitli çeviriler yapmıştır. Eserlerini çevirdiği yazarlar arasında Emile Zola, Paul de Kock, Ponson du Terrail, Maurice Leblanc, Pierre Louys ve Pierre Benoit gibi Fransız edebiyatının önde gelen romancıları yer almaktadır. Bunların yanı sıra yazarı bilinmeyen eserler de çevirmiştir. II. Meşrutiyet sonrasında Türk kültür ve edebiyat dizgesinde çok popüler bir tür olarak ortaya çıkan polisiye roman türünde de çevirileri bulunan Süleyman Tevfik, dönemin üstat kabul edilen mütercimlerinden olan Avan-zâde Mehmed Süleyman ile Fransızcadan Türkçeye bir de sözlük çevirmiştir. Süleyman Tevfik'in *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım* (haz. Tahsin Yıldırım - Şaban Özdemir, 2011) isimli hatıra türündeki eserinden ve çevirilerine yazdığı ön sözlerden hareketle "mütercim" kimliğinin irdelenmeye çalışılacağı bu makalede elde edilen veriler, Alman çeviribilimci Hans J. Vermeer'in "*skopos (amaç)*" ve İsraili çeviribilimci Itamar Even-Zohar'ın "*kültür repertuarı*" kavramları temel alınarak değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Süleyman Tevfik (Özzorluoğlu), Türk çeviri edebiyat tarihi, çeviribilim, "*skopos*", "*kültür repertuarı*".

A TRANSLATOR WITH MULTIPLE PROFESSIONAL IDENTITIES IN TURKISH CULTURAL AND LITERARY SYSTEM: SÜLEYMAN TEVFİK

Abstract

In this essay, the identity of Süleyman Tevfik as a translator, who comes into prominence with his various professional identities in our cultural and literary systems, will be highlighted in terms of his position and significance in our history of translation, after his identities as a teacher, a journalist, an author and a lexicologist have been touched on shortly. It is aimed to conduct a complete and comprehensive study on both the original and translation works of Süleyman Tevfik as well as his identity as a translator, with an emphasis on his selection of original work to be translated along with his purpose of translation. Süleyman Tevfik, who speaks Arabic, Persian, English, Italian, French and Armenian languages, has original works on a wide variety of fields like language, literature,

¹ Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı, eshabilbozkurt@gmail.com

² Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Fransızca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı, aysebanukaradag@gmail.com

religion and cooking apart from a number of translations. The leading novelists of French literature such as Emile Zola, Paul de Kock, Ponson du Terrail, Maurice Leblanc, Pierre Louys and Pierre Benoit are among the authors the works of which Süleyman Tevfik translated. Besides these, he also translated some works whose writers are anonymous. Süleyman Tevfik, who also has translations from detective fiction -which turned out to be a popular literary genre in Turkish cultural and literary system after the Second Constitutional Era, translated a French-Turkish dictionary with Avan-zâde Süleyman, who was recognized as one of the master translators of the relevant era. The data gained from this research, which intends to analyze in depth the identity of Süleyman Tevfik as a translator based on Süleyman Tevfik's original work on the genre of memoir with the title *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım (My Semicentennial Memories from the Second Constitutional Era to the Republic Period)* (ed. by Tahsin Yıldırım - Şaban Özdemir, 2011) and the prefaces he wrote for his translation works, will be assessed with reference to the “*skopos*” concept of Hans J. Vermeer, who is a German scientist of translation studies, and the “*culture repertoire*” concept of Itamar Even-Zohar, who is an Israeli scientist of translation studies.

Keywords: Süleyman Tevfik (Özzorluoğlu), history of Turkish translated literature, translation studies, “*skopos*”, “*culture repertoire*”.

1. Giriş

Türk kültür ve edebiyat tarihine bakıldığında Tanzimat'tan sonra Batı kültürü ile ilişkilerin eskiye oranla çok daha sıkı bir hâl aldığı ve bu dönemde çeviri eser yoğunluğunun yaşandığı görülür. Batı'nın askeriye, tıp, tarih gibi bilim dallarında verdiği eserlerinin yanında edebi eserlerini de Türk toplumuna sunma çabası vardır. O dönem aydınlarının çoğunluğu çok kimliklidir. Sadece muharrir değildirler. Muharrir kimliklerinin yanında devlet adamı, muharrir, mütercim, muallim ve benzeri kimlikler de taşırlar. Bu çok kimlikli aydınlar arasında Ahmed Midhat Efendi, Şemseddin Sâmî, Avan-zâde Mehmed Süleyman gibi kendisini Türk toplumuna hizmete adayan birçok ismi zikretmek mümkündür. O isimlerden biri de Süleyman Tevfik'tir. Hem telif hem çeviri birçok eser veren Süleyman Tevfik'in 1327 [1911] – 1927 yılları arasında Osmanlı Türkçesine çevirdiği romanlar, mütercimin yaşadığı dönemde farklı roman türlerinde çok sayıda eser çevirdiğini gösterir. Bu çevirilerden bazılarında yazılan ön sözler, Süleyman Tevfik'in dönemin üstat kabul edilen mütercimlerinden olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bu makalede, Süleyman Tevfik'in kişisel hayatına ve farklı kimliklerine kısaca değinildikten sonra Fransızcadan çevirdiği romanların ön sözlerinden ve *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım* (haz. Tahsin Yıldırım - Şaban Özdemir, 2011) isimli hatıra türündeki eserinden hareketle özellikle “mütercim” kimliği irdelenmeye çalışılacaktır. Yan metinlerden hareketle yapılacak incelemeden elde edilen veriler, Alman çeviribilimci Hans J. Vermeer'in “*skopos (amaç)*” ve İsraili çeviribilimci Itamar Even-Zohar'ın “*kültür repertuarı*” kavramları temel alınarak çeviri tarihimize ışık tutmak üzere değerlendirilecektir.

2. Kuramsal Çerçeveyi Belirleyen Temel Kavramlar

Bu makalede herhangi bir çeviri kuramının bütünlüklü bir şekilde ele alınıp benimsenmesi yerine, incelemeden elde edilen veriler ışığında çeviri tarihimize, çevirinin işlev(ler)i ve mütercimlerin bireysel katkıları açısından ışık tutmaya görece daha fazla katkıda bulunacağı düşünülen temel çeviri kavramları üzerinden genel bir okuma yapılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle, “*skopos*” ve “*kültür repertuarı*” kavramlarına, kuramların ayrıntılarına girilmeden yalnızca ana hatlarıyla değinilecektir.

Alman çeviribilimci Hans J. Vermeer'in işlevsellik ve görecelik vurgusuyla ön plana çıkan "skopos kuramı"nda, ön sözler/son sözler çeviri eserlerin incelemesinde önemli kaynaklar olarak ele alınır ve çeviriye ilişkin her türlü "eylem" "skopos (amaç)" açısından irdelenir (Krs. Vermeer, 1989: 173-187). Bu makalede, Vermeer'in kuramına da adı veren "skopos (amaç)" kavramı temel alınarak yan metinler olarak ön sözler ve hatıra kitabı üzerine mütercimi ve dönemi anlama/anlamlandırma vurgusuyla bir okuma yapılacaktır. Okuma yapılırken "skopos (amaç)" kavramı bağlamında, kuramda da geçtiği şekliyle, "çeviri süreci, yani bu sürecin hedefi; çevirinin sonucu, yani "çeviri metnin" ("translatum") işlevi; çeviri yöntemi, yani bu yöntemin niyeti" göz önünde bulundurulacaktır. Nitekim "skopos kuramı" çerçevesinde kaynak metin ile erek metin arasındaki farklılık(lar) "skopos (amaç)" kavramı çerçevesinde değerlendirilir. Başka bir deyişle, kaynak ile erek metin arasındaki fark(lar), sunulma şekli ve içerikle sınırlı tutulmaz; belirleyici olan, bu iki metin için önceden benimsenmiş amaçlardır. Vermeer'e göre, kaynak metin, kaynak kültüre; erek metin de erek kültüre yönelik oluşturulur. Ne var ki erek metnin amacıyla kaynak metnin amacının örtüşmesi de olası bir durumdur. Ancak bu durumda bile "düzgü değiştirimi" ("transcoding") ya da başka bir dile "taşınması"ndan ("transposing") söz edilemez; çünkü bu tür edimlerde bulunarak "işe yarar" bir erek metnin ortaya çıkması olası değildir. Erek kültüre yönelik yapılan çeviriler ise bu kuram çerçevesinde "yeterli" olarak tanımlanır (Krs. Vermeer, 1989: 175-176).

Çeviride işlevselliğin ön plana çıktığı bu kuram, İsraili çeviribilimci Itamar Even-Zohar'ın "çoğul-dizge kuramı" çerçevesinde ileri sürdüğü çeviri edebiyatın bir dizge olarak "ulusal kültürlerin biçimlenmesindeki önemli işlevini" akla getirebilir. Nitekim Even-Zohar çeviri edebiyatın ayrı bir edebi dizge olarak incelenmesi gerektiğine dikkat çekerek "çeviri yazın" terimini "çevrilmiş yapıtların toplamı gibi uzun bir ifadenin kısaltılmış biçimi olarak değil de yapısı ve işleviyle bir dizge olan metinler topluluğu anlamında kullandığını" belirtmiştir (Krs. Even-Zohar (çev. Parker), 2008: 129). Bu noktadan hareketle, makalede çeviri odaklı okumaya temel alınacak diğer bir kavram Even-Zohar'ın "kültür repertuarı"dır. "Çoğul-dizge kuramı"nda "kültür planlama" aracı olarak görülen çevirilerin belli bir işlevi vardır. Bu işlevin, "yaşamın düzenlenişinde kullanılan seçeneklerin kabul görmüş bir bütünü" olarak tanımlanan "kültür repertuarı"nın nasıl oluşturulacağına önemli rolü bulunur (Krs. Even-Zohar (çev. Parker), 2008: 128 ve Even-Zohar, 2002: 168).

Even-Zohar, repertuarın "verili" ve "çoğunlukla kabul edilmiş" bir durum olarak görüldüğünü kabul etmekle birlikte, "genlerle nesilden nesle geçme" iddiasına karşı çıkar. Repertuarın oluşturulmasında "kalıcılık" ve "süreklilik" esastır; ancak değişkenlik de söz konusudur. Kültür repertuarı "anonim" katılımcılar tarafından "kasıtsız" ya da "kendiliğinden" oluş(turul)abilir; ancak kendilerini bu işe adanmış "tanınmış" veya "hatırlı grup üyeleri" tarafından "kasten" oluşturulması da olasıdır. Burada belirleyici etmen, hedef grubun yaşamın düzenlenişinde repertuarı bir araç olarak kabul görüp görmemesidir; bu da "kültür dizgesi" olarak adlandırılacak karmaşık ilişkiler ağıyla bağlantılıdır. Karmaşık ilişkiler ağına "piyasa, iktidar sahipleri ve bunlar arasında dinamik arayüz işlevi gören olası kullanıcılar" söz konusudur (Krs. Even-Zohar, 2002: 170-172).

Makalede, bu bölümde anılan iki kuramın -"skopos kuramı" ve "çoğul-dizge kuramı"nın- ayrıntılarına girmeden, yalnızca "skopos (amaç)" ve "kültür repertuarı" kavramlarına ilişkin sunulan bilgiler ışığında, Süleyman Tevfik'in erek kültür dizgesindeki farklı kimlikleri üzerine erek-odaklı bir okuma yapılması amaçlanmaktadır.

2. Süleyman Tevfik'in Hayatı, Eserleri ve Kimlikleri

2.1. Hayatı

1861 yılında İstanbul'da doğup 1939 İstanbul'da vefat eden Süleyman Tevfik (Özzorluoğlu), mabeyn kâtiplerinden Zorluzade Hacı (Aziz) Hüsnü Bey'in oğludur. Arapça, Farsça, Fransızca ve İtalyanca öğrenmiştir. 1881'de Antep'te Fransızca öğretmenliği yapan Süleyman Tevfik, Halep ve Selanik'te çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. 1897 yılında *Sabah* gazetesi muhabiri olarak Osmanlı-Yunan Savaşı'na katılmıştır. 1906 yılında Meclis-i Kebîr-i Maârif üyesi olan Süleyman Tevfik, Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ardından çeşitli gazete ve dergilerin yönetiminde yer almıştır (Süleyman Tevfik, (haz. Tahsin Yıldırım-Şaban Özdemir), 2011: 13).

2.2. Eserleri

Süleyman Tevfik, telif olsun çeviri olsun farklı alanlarda birçok eser vermiş üretken bir muharrir/mütercimdir. Araştırmacı yazar Erol Üyepazarcı, Süleyman Tevfik'e ait çeviri ve telif toplam 164 eserin bulunduğu dikkat çeker (2008: 569). *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım*'da Süleyman Tevfik'in eserleri olarak şunlar gösterilmiştir:

“Gezi-Anı: *Devlet-i Aliye-i Osmaniye ve Yunan Muharebesi, Teselya'da Bir Cevelan ve Dört Aylık Seyahatim.*

Halk Öyküsü-Masal: *Şah ile Âşık, İncili Çavuş, Baba Hasan'ın Sihirbazlığı, İskender'in Aynası, Şehzade Cihangir, Şahmeran Hikâyesi, Bolu Beyi'nin Gelini, Arzu ile Kamber, Asuman ile Zeycan, Ferhat ile Şirin, Derdiyok ile Zülfü Siyah, Hürşit ile Mahmişri, Elif ile Mahmut, Leyla ile Mecnun, Melek Şah ile Güllü Hanım, Razmihan ile Mahfiruze, Seyfimülük, Köroğlu, Yusuf ile Züleyha, Avcu Behram, Behmen Şahın Hikâyesi, Hayber Kalesi Gazası ve Fethi, Mahanın Felaketleri, Çoban Kızı Ayşe, Sihirbaz Sultan, Şah İsmail, Yemlihanın Karısı, Esirci Şahin, Veysel Karani Hikâyesi, Kerbela, Dürrü Yekta, Gül ile Sitemkâr, Tahir ile Zühre.*

Düzenleme: *Âşık Ömer Divanı, Yunus Emre Divanı.*

Diğer: *Kendi Kendine Konserveçilik, Güzel Mektup Nümuneleri, Letaif Cüzdanı, Kahraman Katil, Yedi Âlimler, Muhiddin Arabi Tabirnamesi, Yeni Mektup Örnekleri, Serencam, Vasiyetname, Hürriyet ve Mahmure, Kâmilü'l-kelam ve Banu Cihan, Tutiname, Pakize*” (a. g. e. 13-14).

Süleyman Tevfik'in hatıralarını naklettiği eserine yazılan giriş kısmında çeviri eserlerine değinilmemiş olup sadece yukarıdaki eser isimleri zikredilmiştir. Bu eserlerin çoğu Latin harflerine aktarılmadığı gibi Süleyman Tevfik ve eserleri üzerine yapılan çalışmalar da oldukça sınırlı kalmıştır. *Kâmilü'l-kelam ve Banu Cihan* ve *Tutiname* Timaş Yayınları; *Leyla ile Mecnun* MVT Yayıncılık; *Pakize* Antik Kitap; *Kerbela* ise Liya Kitap tarafından yayımlanmıştır. Çevirilerine, “Mütercim Kimliği” başlıklı bölümde değinilecektir.

2.3. Kimlikleri

Süleyman Tevfik, Meşrutiyet Dönemi'nin çok kimlikli aydınlarından biridir. Bu kimliklerini alfabetik sıraya göre şöyle sıralamak mümkündür: Gazetecilik, muallimlik, muharrirlik, mütercimlik, sözlükbilimcilik.

2.3.1. Gazeteci Kimliği

Gazeteci kimliği ile ilgili bilgileri, birinci el bir kaynaktan yani bizzat kendisinden edinmek mümkündür. Gazeteciliğe meraklı biridir. Bu merakı ile ilgili bir hatırasını şöyle aktarır:

“Dayım benim gazetecilik merakımı hiç hoş görmüyordu. Bu sevdadan vazgeçerek Halep’e, memuriyetim[in] başına dönmemi yahut burada bir memuriyet akmaya çalışmamı her gün tavsiye ediyordu. Keşke o vakit merhumun bu babaca olan öğütlerini dinlemiş olsaydım!

1304 [1887] yılı nisanında on lira aylıkla *Saadet* gazetesine muharrir oldum. Birkaç ay sonra da on beş lira aylıkla *Tercüman-ı Hakikat*’e geçtim. Daha sonra Mahmud Sadık Bey [İstanbul 1860-1930] merhum beni o zaman çalıştığı *Tarik* gazetesine aldı” (a.g.e. 39).

Çeşitli gazetelerde yazılar yazan Süleyman Tevfik, gönüllü olarak savaş muhabirliği de yapar. Tanzimat Dönemi matbuat dünyasının önemli isimlerinden olan Mihran Efendi ile istişare eden Süleyman Tevfik, bir savaş olacağını, Teselya taraflarına bir muhabir gönderirlerse o muhabirin cepheden göndereceği mektuplar ve çekeceği telgrafların gazete satışlarına çok etki edeceğini söyler. Mihran Efendi’nin Abdullah Zühdü ve Halid Bey isimlerini önerdiğini gören Süleyman Tevfik, her ikisinin de İstanbul dışına hiç çıkmadığını, dolayısıyla gurbete alışık olmadıklarını söyleyerek kendisinin yıllardır seyahat ettiğini, gurbete dayanabileceğini belirtir. Bu gönüllülük üzerine savaş muhabiri olarak cepheye gider (a.g.e. 83).

2.3.2. Muallim Kimliği

Süleyman Tevfik, hayatı boyunca pek çok iş ile meşgul olmuş ve Halep ve Selanik’te çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. Bu memuriyetlerin yanında yaptığı bir diğer iş de muallimlik. Tanzimat Dönemi’nin hâkim dili olan Fransızca’yı iyi derecede bilen ve bu dilden birçok roman çeviren eden Süleyman Tevfik, 1881 yılında Antep’te Fransızca muallimliği yapmıştır (a.g.e. 13).

2.3.3. Muharrir Kimliği

Süleyman Tevfik’in dikkat çeken bir diğer kimliği de muharrirlik. Muharrir kimliği gazete muharrirliği ve kitap muharrirliği olarak tasnif edilebilir. Gazeteci kimliğinde muhabir ve muharrirlik meşguliyetine değinilen Süleyman Tevfik’in farklı konularda yazılmış çok sayıda eseri vardır. 3.2. numaralı bölümde eserlerine yer verildiği için bu bölümde eserleri zikredilmeyip sadece muharrirlik ile ilgili bazı hatıralarına değinilecektir.

Hayatını yazarak kazanan Süleyman Tevfik’in Mihran Efendi ile ilişkisini kesen olay, yazdığı bir kitaba dayanır. Muharrir, Abdullah Zühdü Bey ile birlikte *Devlet-i Âliye ve Yunan Muharebesi* (1315 [1897]) isimli eseri yazar. İlk iki forma çok rağbet görür ve tekrar basılır. Bu baskıdan kendisine pay bekleyen muharrir, Mihran Efendi’nin pay vermemesini şöyle anlatır:

“Kitap on beş bin olarak basıldı ve iki ayda sona yetişti. Bunun on dört bini satılmıştı. Hesabını yaptık, masraf çıktıktan sonra bin altı yüz lira kâr bıraktı. Mukavelemiz mucibince bunun yarısı bana ait olacaktı. Mihran Efendi’den istedim. ‘Sen benim yanımda aylıklı işçi olduğun için kârdan hissene yoktur’ diyerek iki veyahut üç şahit huzurunda verdiği sözden dönmesi muharebe esnasındaki hizmetlerimle gazetesini yeni bir hayata kavuşturmuş olduğuma mukabil böyle bir haksızlık etmesi üzerine hemen oturduğum yerden kalktım ve bir daha oraya dönmedim” (a.g.e. 130-131).

Mihran Efendi ile yaşadığı bu olaydan sonra yeni bir kitap yazmaya karar veren muharrir, *Teselya’da Bir Cevlan ve Dört Aylık Seyahatim* (1315 [1897]) isimli eseri yazar ve bundan bin lira kazandığını söyler (a.g.e. 132). Muharririn anlattığı bu hatıraları, dönemin hem iktisadi hem de matbuat hayatına ışık tutmaktadır.

2.3.4. Sözlükbilimci Kimliği

Süleyman Tevfik'in bir başka kimliği de sözlükbilimci kimliğidir. Avan-zâde Mehmed Süleyman ile birlikte *Muhîti Tefeyyüz* (1329 [1911]) isimli bir Fransızca sözlük hazırlamışlardır. Bu eser, "Muharrir Kimliği" başlığı altında da değerlendirilebilir. Mütercimler, müştereken hazırladıkları bu esere "Birkaç Söz" başlıklı bir ön söz yazmışlardır. Bu ön sözde Fransızcanın ne denli önemli ve hâkim bir dil olduğunu ve neden böyle bir eser hazırladıklarını şu sözlerle ifade etmişlerdir:

"Müstağnî-i beyân u izahtır ki elsine-i mütemeddine miyânında İngilizceden sonra en ziyade taammüm etmiş bir lisan var ise o da Fransızcadır. Fransızcanın en ziyade müteammim bulunduğu memalikten biri de memleketimizdir. Hurşîd-i hürriyetin mülkümüzde neşr-i envâra başladığı zamandan beri halkımızca Fransızca'yı tahsile bir kat daha şevk ve heves uyanmış tarîk-i terakkî ve temeddünde fevkalade ilerlemiş bulunan Avrupa ile ünsiyet ve ihtilatın bu sayede mümkün olabileceğine kanaat edilmiştir.

Lisân-ı umûmî hükmünde olan Fransızcanın mülkümüzde oldukça intişar etmiş olmasıyla beraber tahsil ve tedrisi için az çok müşkülât mevcuttur" (1329 [1911]: 3).

Mütercimlerin burada da belirttiği üzere çağdaş milletler arasında İngilizceden sonra en yaygın dil Fransızca ve bu dilin çok yaygın bir şekilde kullanıldığı memleketlerden biri de Osmanlıdır. Ön sözde "hürriyet güneşi" olarak ifade edilen Meşrutiyet ile birlikte halkta bu dile karşı daha büyük bir aşk ve şevk uyanmıştır. Mütercimlere göre medenileşme ve ilerleme yolunda çok mesafe kat etmiş olan Avrupa ile ancak bu sayede bir yakınlaşma ve kaynaşma mümkün olabilecektir.

Sözlüğün içeriği ve diğer sözlüklerden farkı da yine ön sözde belirtilmiştir. İçerik hakkında şöyle denilmiştir:

"Malumdur ki isim, esmâ-i hâssa ve âmme olmak üzere iki kısımdır. Elde mevcut bütün lügat kitaplarımız yalnız esmâ-i âmmeyi hâvîdir. Esmâ-i hâssadan ârî bir lügat kitabı bir kollu bir insana benzer.

Bugün Fransızcada tab olunan en küçük bir lügat kitabını ele alacak olur isek hacmine göre esmâ-i hâssayı da mahlûten veya ayrı bir kısım olarak hâvî olduğu görülür.

Eserimiz aynı zamanda esmâ-i âmme ve hâssayı câmi' bulunacak, bize ait zevât-ı târihiye ile memâlik-i Osmaniye'ye dair ma'lûmât-ı mufassala dercedileceğinden "*Larus*"un Türkçede daha mükemmel bir timsali olacaktır" (1329 [1911]: 5).

Süleyman Tevfik ve Avan-zâde, Osmanlı matbuat dünyasında bulunan sözlüklerin çoğunlukla genel isimleri içerdiğini belirterek kendi sözlüklerini diğer sözlüklerden ayıran en büyük farklardan biri olarak özel isimlere de yer vermelerini göstermiş ve özel isimleri içermeyen bir sözlüğü tek kollu bir insana benzetmişlerdir. Fransız kültüründe yayımlanan sözlüklerde özel isimlere ya genel isimlerle beraber karışık bir şekilde ya da tümüyle ayrı bir bölümde yer verildiğini ifade eden mütercimler, Türk kültüründe önemli yer tutan tarihi isimleri ve Osmanlıya dair bazı bilgileri de ilave ettiklerini belirterek eserin böylece *Larus*'un Türkçede daha mükemmel bir örneği olacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Dolayısıyla mütercimlerin bir Türk *Larus*'u oluşturduğu da söylenebilir.

Eser birbirinden farklı meslekler ile -tıp, askeriye, denizcilik gibi- ilgili olduğundan birçok farklı meslek erbabının başvuracağı temel bir sözlüktür. Böyle bir eseri hazırlamak, o alanlara dair bilgi gerektireceğinden o alanlar ile ilgili meslekleri icra eden bazı isimlerden yardım

alınması gerekmektedir. Nitekim eserin kapağında yer alan “muâvinîn-i tahrîriye”, eserin kalabalık bir yardımcı yazar kadrosu bulunduğunu göstermektedir. Kitabın kapağında “Muâvinîn-i Tahrîriye: Etıbbâ-yı Osmaniye’den A. Hakkı ve A. Fevzi ve meşâhîr-i riyâziyünden Ahmed Ziya ve muharrir-i askeriyeden A. Halid ve vükelâ-yı deâvîden Haydar Rifât ve A. Kemal, Mercan İdadisi Müdürü Kemal Beylerle mümtâz-ı zâbitân-ı Bahriyeden Haydar Bey, kaptan ve lisan muallimlerinden Mösyö Aleksandır Fredi (1329 [1911]: Ön kapak).

2.3.5. Mütercim Kimliği

Süleyman Tevfik 1327 [1911]-1343 [1927] yılları arasında Batı dillerinden Osmanlı Türkçesine birçok roman çevirmiştir. Erol Üyepazarcı *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes* (2008) adlı kitabında Süleyman Tevfik’in yaptığı ilginç bir çeviriye dikkat çeker. Ermeni kökenli bir yazar Yetvard Odyan Efendi *Saliha Hanım yahut Müstebide Karşı Kahraman Osmanlı Ordusu* (1912) adlı kitabını Ermenice kaleme alır; Süleyman Tevfik de bu kitabı Ermeniceden Osmanlı Türkçesine çevirir. Bu kitap Yetvard Odyan Efendi’nin *Abdülhamid ve Şerlok Holmes* (1912) adlı kitabının “ek”i gibidir. Üyepazarcı bu bilgiyi verirken Süleyman Tevfik’ten “başka birçok dil yanında Ermenice bildiği de anlaşılır” mütercim olarak söz eder (2008: 279).

Kaynak yazarlar arasında Pierre Louys, Paul de Kock, Jacques Le Fort, Maurice Leblanc gibi isimler bulunmaktadır. Bazı eserlerin yazarları ise çeviri kitaplarda ve kataloglarda belirtilmemiştir. Mütercimin çeviri romanları³ alfabetik sıra ile şu şekildedir:

Eser Adı	Yazar	Basım Yeri	Baskı Yılı
<i>Afrodit yani Zühre</i>	Pierre Louys	İstanbul, Sakayan Mtb.	1329/1913
<i>Ahlak Düşküni</i>	Jacques Le Fort	İstanbul, Necm-i İstikbâl Mtb.	1922
<i>Alman Don Kişot'u - Bir Baronun Seyahati</i>	-	İstanbul, Kader Mtb.	1334/1918
<i>Arabacının Cinayeti</i>	-	İstanbul, Manzûme-i Efkâr Mtb.	1330/1914
<i>Arsen Lüpen Hem Kibar Hem Hırsız</i>	Maurice Leblanc	İstanbul, Kader Mtb.	1333/1917
<i>Ateşde Yananlar</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-

³ 1862-1908 yılları arasında Batı dillerinden Osmanlı Türkçesine çevirisi yapılan romanlar üzerine çeviribilim odaklı çalışmalar için Bkz. Karadağ 2014a, 2014b; 1908-1928 arası çeviriler için Bkz. Bozkurt 2014.

Eser Adı	Yazar	Basım Yeri	Baskı Yılı
<i>Boşeno'nun Sergüzeşti</i>	Paul de Kock	İstanbul, Orhaniye Mtb.	1338/1922
<i>Celladlar, Mağdurlar</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-
<i>Deniz Perişinin İnekleri (İnsanın Hilesi)</i>	-	İstanbul, Orhaniye Mtb.	1339-1342/1923-1926
<i>Din Namına Cinayet</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-
<i>Fransuva Jozef'in Hayât-ı Âşıkânesi</i>	-	İstanbul, el-Adl Mtb.	1338/1922
<i>Galebe-i Taassub</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-
<i>Güzel Kraliçenin İdamı</i>	-	İstanbul, Teşebbüs Mtb.	1927
<i>Kralın Piç Kızı</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-
<i>Kızgın Sevda</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-
<i>Katil Papas</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-
<i>Kan Mahkemesi</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-
<i>Müdhiş İşkence</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-
<i>Nik Karter</i>	-	İstanbul, Kader Mtb.	1333/1917

Eser Adı	Yazar	Basım Yeri	Baskı Yılı
<i>Otel Sofracıbaşısının Feraseti</i>	Arthur Conan Doyle	İstanbul, Sancakçıyan Mtb.	-
<i>Ruhban Cinayetleri</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-
<i>Saliha Hanım yahud Müstebide Karşı Kahraman Osmanlı Ordusu</i>	Yervand Odyan	İstanbul, R. Sakayan Mtb.	1329/1913
<i>Sayfiyede Bir Muaşaka</i>	Emile Zola	İstanbul, Hukuk Mtb.	1919
<i>Siyah Sihirbazlar</i>	Ponson du Terrail	İstanbul, Teşebbüs Mtb.	1339/1923
<i>Şarlok Holmes (Mak Karney Cinayeti-Zengin Dilenci-Halanın Milyonları-Prensın Elmasları)</i>	Arthur Conan Doyle	İstanbul, Kader Mtb.	1333/1917
<i>Şarlok Holmes Casus</i>	-	İstanbul, Kader Mtb.	1919
<i>Yahudi'nin Hazinesi</i>	-	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	-
<i>Zevcenin Gözet</i>	Marie Anne de Bovet	İstanbul, Meşrutiyet Mtb.	1327/1911
<i>Ateşler İçinde⁴</i>	Gaston Leroux	İstanbul, Evkaf Mtb.	1338-1340 / 1922-1924

Süleyman Tevfik, yukarıdaki tabloda yer alan yirmi sekiz eseri tek başına çevirirken sadece bir eseri *-Ateşler İçinde-* Hasan Bedreddin ile müştereken çevirmiştir. Bu çeviri hakkında, Hasan

⁴ Bu eser, Hasan Bedreddin ile müştereken çevrildiği için listenin sonuna alınmıştır.

Bedreddin ile Bedia Servet'in müştereken çevirdiği *Güzel Rita* (1924/1343⁵) isimli eserin son sözünde şu bilgiler yer almaktadır:

“*Ateşler İçinde*

Zamanımızın en muktedir roman muharrirlerinden olup kıymettâr âsârıyla meşhûr-ı âlem bulunan Gaston Loro'nun en son yazdığı bir romandır. Türkçemizi en selis yazmak ve ifade etmekle kârî'n-i kirâmın mazhar-ı takdir ve râğbeti olan Hasan Bedreddin ve kısmen Süleyman Tevfik Beyler tarafından lisanımıza naklolunan ve aşk uğrunda dökülen kanlar, intikam yolunda kurulan desiseler ve bütün vakayi ve fecâyi-i hayret-âlûd ile dolu ve son derece merak-engiz ve heyecanlı olan bu fevkalade romanın fiyatı 50 kuruştur” (Müt. Bedia Servet ve Hasan Bedreddin), 1924/1343: 445).

Güzel Rita isimli çevirinin sonuna yayınevının diğer eserlerini tanıtan kısa yazılar eklenmiştir. Süleyman Tevfik'in Hasan Bedreddin ile müştereken çevirdiği *Ateşler İçinde* isimli eser de bunlardan biridir. Bu tanıtım yazısında hem eserin kimler tarafından çevrildiğine hem yazarına hem de muhtevasına dair bilgiler verilmiştir.

Tanzimat sonrası çeviri romanlarda kaynak metnin çevirisinden hemen önce yer alan ve ön söz mahiyetinde değerlendirilebilecek olan takdir/tebrik mektupları/notları da dönemin çeviri eser geleneğine dair bilgiler vermektedir. Bu mektuplar/notlar genellikle üstat kabul edilen mütercimler tarafından yazılan ya çevirisi yapılacak eser seçimine ilişkin bulunulan tavsiye ya da çevirisi yapılan eserin seçimindeki isabetlilik ve çevirideki güzellik ile ilgilidir. Süleyman Tevfik'in Marie Anne de Bovet'den çevirdiği *Zevcenî Gözet* (1327 [1911]) isimli romanda dönemin bu özelliği görülmektedir. Meşrutiyet Dönemi'nin üstat kabul edilen mütercimlerinden biri olan Avan-zâde Mehmed Süleyman, Süleyman Tevfik'in bu çevirisi için “Birader-i Muhteremim Süleyman Tevfik Bey'e” başlıklı bir mektup kaleme almıştır; bu metinde hem tebrik hem de tavsiye özellikleri ön plana çıkmaktadır. Avan-zâde, Fransa'nın çok meşhur olan kadın yazarlarından Marie Anne de Bovet'nin İngilizce ve Almanca gibi diğer Batı dillerine çevrilen bu en seçkin ve kıymetli eserinin Türkçeye Süleyman Tevfik tarafından çevrildiğini haber aldığını, böylesine kıymetli bir eserin çeviri hizmetini “şâyân-ı takdîr” görmemenin mümkün olmayacağını söyler ve romanın mütercimine şöyle bir tavsiyede bulunur: “Sâhibe-i eseri de aynı zamanda tanıtmak emeliyle tercüme-i hâline dair birkaç satır yazı takdim ederek arz-ı ihtirâmât ve uhuvvet eylerim biraderim” (Bovet, Müt. Süleyman Tevfik, 1327 [1911]: Ön söz). Bu tavsiyeyi dikkate alan mütercim, Avan-zâde'nin bu mektubunun ardından “Eserin Muharriresi ‘Mari An dö Buve'ye Dair Bir İki Söz’ başlıklı “tercüme-i hâli” ekler. Yazarın hayatı, eserleri ve üslubuna dair bilgiler içeren bu metne ek olarak mütercim bir de “Okuyanlara!” hitabı ile kısa bir not daha kaleme alır. Bu notta ise eserin tamamını okuduğunu, gerçekten de dikkate alınması gereken bir eser olduğunu düşündüğü için çevirdiğini ve okuyanların da bu kitaptan istifade etmesini ümit ettiğini söyler (a.g.e. Ön söz) (Bkz. Ek 5).

Süleyman Tevfik'in çeviri romanları incelendiğinde mütercimin çocuklar için hikâyeler, polisiye romanlar ve tarihi romanlar çevirdiği görülmektedir. Mütercim, Cemiyet Kütüphanesi tarafından Çocuklar Kütüphanesi Külliyyatı serisinde yayımlanan *Alman Donkişot'u - Bir Baronun Seyahati* (1334 [1918]) ve Orhaniye Matbaası tarafından Çocuklara Hikâye Demeti serisinde yayımlanan *Deniz Perisinin İnekleri - İnsanın Hilesi* (1339-1342 [1923-1926]) isimli eserleri çocuklar için çevirmiştir. Birinci esere Cemiyet Kütüphanesi imzasıyla yazılan “Mini Mini Kâr'i ve Kârî'elerimize” başlıklı ön sözde çocuklara önem verilmesi gerektiği ve onları için yayınevının nasıl bir hizmet sunduğu şu sözlerle ifade edilmiştir:

⁵ Çevirinin kapağında tarih bu şekilde gösterildiği için hicri-miladi sıralaması diğer çevirilerin aksine bu şekilde verilmiştir.

“[...] Meşrutiyet’ten sonra sizin için gazeteler, kitaplar, hikâyeler, masallar çıkarılmaya başladı. Bunları çıkarmaktan maksat, ders kitaplarını okuyarak yorulmuş olan dimağınızı eğlenceli, meraklı, tuhaf hikâyelerle dinlendirmek, o sırada okumaya daha ziyade teşvik edip alıştırmaktır.

Fakat biz sizi uzun gecelerde eğlencesiz bırakmanın münasip olamayacağını, kışın bitmez tükenmez gecelerin geldiğini düşündük sizin fâideli eğlencenizi temin etmek için bu kitâb-hâneyi tesis eyledik rağbetinizi temenni eyeriz” (Müt. Süleyman Tefvik, 1334 [1918]: Ön söz) (Bkz. Ek 1).

Görüldüğü üzere mütercim, doğrudan çeviri eser yayımlama amacını dile getirmiştir. Amaç, hem eğitmek hem de eğlendirmektir.

Orhaniye Matbaası tarafından çocuklar için hazırlanan “Çocuklara Hikâye Demeti” serisindeki *Deniz Perisinin İnekleri - İnsanın Hilesi* isimli esere “Bütün Muallimlerin, Çocuk Velilerinin Nazar-ı Dikkatine: Çocuklara Hikâyeler” başlığı ile yazılan ön sözde ise çocukların hem eğlenebileceği hem de istifade edebileceği eserler nakledildiği şu sözlerle ifade edilmiştir:

“Aziz çocuklarımızın, sevgili yavrularımızın istifadesini düşünen Orhaniye Matbaası bir Çocuklara Hikâyeler külliyyatı neşretmiştir. Bu hikâyeler ve masallar, gayet açık, sade, selis bir üslup ile meşhur bir hikâyecimiz tarafından telif edilmiştir. Lüzum görüldükçe Avrupa eâzımının âsârından millî hayatımıza naklen iktibas edilen bu hikâyelerin her biri, çocuklarımıza en fâideli ve heyecanlı vakit geçirten birçok harikulade vakaları tasvir eder. İhtiyar edilen masrafa mukabil, başlı başına bir veya iki hikâyeyi ihtiva eden renkli ve resimli kitapların bir adedi yalnız beş kuruştur. Bütün muallimler, talebesine; analar babalar, yavrularına, büyükler, küçüklerine bu eserleri tavsiye ve hediye etmelidirler” (Müt. Süleyman Tefvik, 1339-1342 [1923-1926]: Ön söz) (Bkz. Ek 3).

Orhaniye Matbaası da Cemiyet Kütüphanesi gibi çocukların istifadesini düşünerek çocuklar için bir külliyyat hazırlamıştır. Çocuklar bu tür çevirileri okurken hem eğlenecek hem de bir şeyler öğrenerek onlardan istifade edecektir. Bu bağlamda çocukların menfaatinin ön planda tutularak “renkli” ve “resimli” olarak yayına hazırlanan bu eserlerin, mali boyut da dâhil olmak üzere, ilgili dönemde oluşturulmak istenen milli gelenek ve göreneklerle ters düşmeyen “eğlendirme/eğitme” odaklı bir “kültür repertuarına” katkıda bulunmak ve hedeflenen okur kitlesinin beklentilerini karşılamak için önce kaynak eser olarak bilinçli bir şekilde seçildiği, daha sonra da öngörülen amaç(lar) doğrultusunda çevrilip yayımlandığı söylenebilir.

Çocuklar için yaptığı çevirilerin yanında tarihi roman çevirileriyle de ön plana çıkan mütercim, “Engizisyon Mezalimi” başlığı altında on bir kitaplık bir seri çevirmiştir. Bu çeviriler sırası ile şöyledir: *Müdhiş İşkence*, *Kralın Piç Kızı*, *Katışl Papas*, *Yahudinin Hazineleleri*, *Ruhban Cinayetleri*, *Kızgın Sevda*, *Din Namına Cinayet*, *Galebe-i Taassub*, *Kan Mahkemesi*, *Ateşde Yananlar*, *Celladlar Mağdurlar*. Bu serideki eserlerin yazarlarına dair herhangi bir bilgi verilmemiştir.

Süleyman Tefvik’in çevirdiği roman türlerinden biri de polisiye romandır⁶. Polisiye romanları da Cemiyet Kütüphanesi adına çevirmiştir. *Nik Karter* (1333 [1917]) isimli romanın çevirisine Cemiyet Kütüphanesi imzasıyla yazılan “Arz-ı Mahsûs” başlıklı ön sözde hem bu serideki eserlerin bir listesi verilmiş hem de “Kârî’e ve kârî’in-i Osmâniyenin meraklı, ahlaki, ma’lûmât-bahşâ romanları okumak hususunda gösterdikleri rağbete istinaden kütüb-hânemiz bütün bu şeraiti hâvî zabıta takibatına dair neşrolunan romanların en mükemmellerini intihâb ve tercüme ederek şu uzun gecelerde hoş bir vakit imrârına hizmet etmeyi düşünmüştü” (Müt.

⁶ Polisiye roman çevirileri üzerine yapılan çalışmalar için Bkz. Üyepazarcı 2002, 2008; Üyepazarcı ve Çavaş 2005.

Süleyman Tevfik, 1333 [1917]: Ön söz) sözleriyle neden polisiye roman çevirisi yapıldığına ilişkin bilgiler verilmiştir (Bkz. Ek 4).

Mütercimın dönemin modası olarak kabul edilebilecek roman türü olan polisiye roman sahasında da çeviriler yaptığı görülmektedir. *Nik Karter*, *Arsen Lüpen* ve *Şarlok Holmes* gibi polisiye serilerden çeviriler yapan mütercimın kaynak yazarları arasında Arthur Conan Doyle ve Maurice Leblanc isimleri ön plana çıkmaktadır. Mütercimın bu roman türündeki çeviri eserleri şunlardır: *Şarlok Holmes (Mak Karney Cinayeti - Zengin Dilenci - Halanın Milyonları - Prensin Elmasları)*, *Otel Sofracıbaşısının Feraseti*, *Nik Karter*, *Güzel Kraliçenin İdamı*, *Arabacının Cinayeti*, *Arsen Lüpen Hem Kibar Hem Hırsız*.

Süleyman Tevfik'in çeviri romanları incelendiğinde roman türleri içerisinde en fazla tarihi roman ve polisiye roman çevirdiği görülmektedir. Ancak toplamda beş çeviri romanında ön söz/son söz bulunan mütercimın bu tür romanlara ön söz/son söz yazmadığı görülmektedir.

3. Sonuç

Sonuç olarak Süleyman Tevfik, 78 yıllık hayatında Türk okurlarına sunduğu birçok telif ve çeviri eseriyle; muhabir, muharrir ve mütercim kimlikleriyle Türk matbuat dünyasının çok önemli isimlerinden biri olmuştur. Döneminin çok rağbet gören polisiye roman türünde de çevirileri bulunan mütercim, tarihi roman ve çocuk edebiyatı sahasında da önemli çevirilere imza atmıştır.

Süleyman Tevfik'in yaptığı çevirilerin "kültür planlama" aracı olarak edebiyat ve kültür dizgemizi şekillendirmede önemli bir işlev üstlendiği iddia edilebilir. Çeviri yoluyla dizgemize giren ve ilk dönemlerinde eğitim aracı olarak görülen roman türünde yaptığı çevirilerle, eser seçiminden başlayarak milli gelenek ve göreneklerimizden uzaklaşmama, eğiterek eğlendirme ve eğlendirerek eğitime "amacı"nı benimsediği ileri sürülebilir. Bu amaç doğrultusunda kendisini milli ahlaka hizmet eden bir "kültür repertuarı" oluşturmaya "kasten" adadığı; "skopos kuramı" çerçevesindeki tanımıyla "yeterli" çeviriler yapmayı hedeflediği söylenebilir.

Kaynakça

- Alman Don Kişot'u - Bir Baronun Seyahati.* (1334 [1918]). Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Kader Matbaası.
- Arabacının Cinayeti.* (1330 [1914]). Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Manzûme-i Efkâr Matbaası.
- Ateşde Yananlar.* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.
- Bovet, M. A. D. (1327 [1911]). *Zevcenî Gözet.* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.
- Bozkurt, E. (2014). *1908-1928 Yılları Arasında Batı Dillerinden Osmanlı Türkçesine Çevrilen Romanlarda Mukaddime Geleneği.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Celladlar-Mağdurlar.* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.
- Deniz Perisinin İnekleri - İnsanın Hilesi.* (1339-1342 [1923-1926]). Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Orhaniye Matbaası.
- Din Namuna Cinayet.* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.
- Doyle, A. C. *Otel Sofracıbaşısının Feraseti.* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Sancakçıyan Matbaası.
- _____. (1333 [1917]). *Şarlok Holmes (Mak Karney Cinayeti-Zengin Dilenci-Halanın Milyonları-Prensın Elmasları).* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Kader Matbaası.
- Even-Zohar, I. (2002). *The Making of Culture Repertoire and The Role of Transfer. Translations: (Re)Shaping of Literature and Culture* (ed. Saliha Paker). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları. 166-174.
- _____. (2008 [1987]) *Yazınsal Çoğul-Dizge İçinde Çeviri Yazının Durumu.* Çev. Saliha Paker. *Çeviri Seçkisi II* (ed. Mehmet Rifat). İstanbul: Sel Yayıncılık. 125-131.
- Fransuva Josefin Hayât-ı Âşıkânesi.* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: el-Adl Matbaası.
- Galebe-i Taassub.* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.
- Güzel Kraliçenin İdamı.* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Teşebbüs Matbaası.
- Kan Mahkemesi.* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.
- Karadağ, A. B. (2014a). *Çevirmenin Tanıklığında Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Çeviri Tarihini Yeniden Okumak.* C. 1. İstanbul: Diye Yayınları.
- _____. (2014b). *Çevirmenin Tanıklığında Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Çeviri Tarihini Yeniden Okumak.* C. 2. İstanbul: Diye Yayınları.
- Katil Papas.* Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.

Kızgın Sevda. Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.

Kock, P. D. (1338 [1922]). *Boşeno'nun Sergüzeşti*. Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Orhaniye Matbaası.

Kralın Piç Kızı. Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.

Le Fort, J. (1922). *Ahlak Düşküniü*. Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Necm-i İstikbâl Matbaası.

Leblanc, M. (1333 [1917]). *Arsen Lüpen Hem Kibar Hem Hırsız*. Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Kader Matbaası.

Louys, P. (1329 [1913]). *Afrodite yani Zühre*. Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Sakayan Matbaası.

Müdhîş İşkence. Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.

Nik Karter. (1333 [1917]). Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Kader Matbaası.

Odyan, Y. (1329 [1913]). *Saliha Hanım yahud Müstebide Karşı Kahraman Osmanlı Ordusu*. Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: R. Sakayan Matbaası.

Özege, M. S. (1971). *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*. C. 1. İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

_____. (1973). *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*. C. 2. İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

_____. (1975). *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*. C. 3. İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

_____. (1977). *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*. C. 4. İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

_____. (1979). *Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Kataloğu*. C. 5. İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası.

Ruhban Cinayetleri. Müt. Süleyman Tevfik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.

Süleyman Tevfik. (1997). *Tutiname*. Haz. D. Gürlek. İstanbul: Timaş Yayınları.

_____. (2002). *Kâmilü'l-Kelâm ve Bânû Cihan*. Haz. D. Gürlek. İstanbul: Timaş Yayınları.

_____. (2006). *Leyla ile Mecnun*. Haz. K. Yavuz. İstanbul: MVT Yayıncılık.

_____. (2011). *Pakize*. İstanbul: Antik Kitap.

_____. (2013). *Kerbela*. Ankara: Liya Kitap.

_____. (2011). *II. Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Elli Yıllık Hatıralarım*. Haz. T. Yıldırım ve Ş. Özdemir. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları.

Süleyman Tevfik ve A. M. Süleyman. (1329 [1913]). *Muhîti Tefeyyüz*. İstanbul: Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası.

Süleyman Tevfik ve A. Zühdü. (1315 [1898]). *Devlet-i Âliye-i Osmâniye ve Yunan Muharebesi*. İstanbul: Mihran Matbaası.

Sevük, İ. H. (1940). *Avrupa Edebiyatı ve Biz*. C. 1. İstanbul: Remzi Kitabevi.

_____. (1941). *Avrupa Edebiyatı ve Biz*. C. 2. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Şarlok Holmes Casus. (1919). Müt. Süleyman Tefvik. İstanbul: Kader Matbaası.

Terrail, P. D. (1339 [1923]). *Siyah Sihirbazlar*. Müt. Süleyman Tefvik. İstanbul: Teşebbüs Matbaası.

Unat, F. R. (1940). *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*. Ankara.

Üyepazarcı, E. (2005). II. Abdülhamid'in Çevirttiği Polisiye Romanlar. *Müteferrika*. 28: 25-34.

_____. (2008). *Korkmayınız Mister Sherlock Holmes! Türkiye'de Polisiye Romanın 125 Yıllık Öyküsü (1881-2006)*. C. 1-2. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Üyepazarcı, Erol ve Raşit Çavaş. (2002). II. Abdülhamid'in Polisiye Roman Merakı ve Çevirttiği Polisiye Romanlar. *Müteferrika*. 22: 97-116.

Vermeer, H. J. (1989) Skopos and Commission in Translational Action. *Reading in Translation Theory*. Çev. Andrew Chesterman. Helsinki: Oy Finn Lectura Ob.. 173-187.

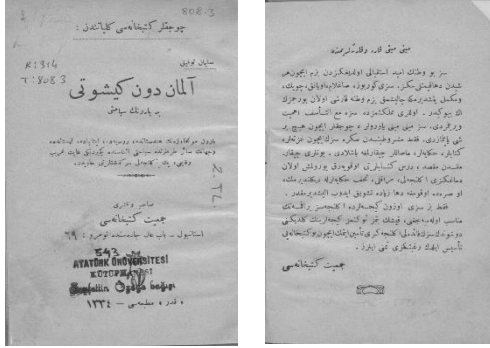
Yahudinin Hazineleeri. Müt. Süleyman Tefvik. İstanbul: Meşrutiyet Matbaası.

Zola, E. (1919). *Sayfiyede Bir Muaşaka*. Müt. Süleyman Tefvik. İstanbul: Hukuk Matbaası.

<http://www.kultur.gov.tr/EN,38789/suleyman-tevfik-ozzorluoglu.html> (15.03.2014).

Ekler

Ek.1 Alman Don Kişot'u - Bir Baronun Seyahati

Çocuklar Kütüb-hânesi Külliyyatından, Süleyman Tevfik, Alman Don Kişot'u - Bir Baronun Seyahati, Baron Moncaveze'nin Hindistan'da, Rusya'da, İtalya'da, Lehistan'da, ve cihanın sair taraflarında seyahati esnasında geçirdiği gayet garip vakâyii, pek eğlenceli sergüzeşmelerini hâvîdir, Sahib ve naşiri Cemiyet Kütüb-hânesi, İstanbul, Bâbiâli Caddesinde, Numara 69, Kader Matbaası, 1334.

Mini Mini Kâri' ve Kâri'elerimize

Siz bu vatanın ümîd-i istikbâli olduğunuzdan bizim için her şeyden daha kıymetlisiniz. Sizi gürbüz, sağlam, uyanık, çevik, ve mükemmel yetiştirmeye çalışmak bizim vatana karşı olan borcumuzun en büyüğüdür. Evveleri memleketimizde size maatteessüf ehemmiyet verilmezdi. Siz mini mini yavrular, çocuklar için hiçbir şey yazılmazdı. Fakat Meşrutiyet'ten sonra sizin için gazeteler, kitaplar, hikâyeler, masallar çıkarılmaya başladı. Bunları çıkarmaktan maksat, ders kitaplarını okuyarak yorulmuş olan dimağınızı eğlenceli, meraklı, tuhaf hikâyelerle dinlendirmek, o sırada okumaya daha ziyade teşvik edip alıştırmaktır.

Fakat biz sizi uzun gecelerde eğlencesiz bırakmanın münasip olamayacağını, kışın bitmez tükenmez gecelerinin geldiğini düşündük sizin fâideli eğlenenizi temin etmek için bu kitâb-hâneyi tesis eyledik rağbetinizi temenni eyleriz.

Cemiyet Kütüb-hânesi

Ek.2 Ateşde Yananlar

Meşrutiyet Kitâb-hânesi meşhur romanlarından, Tarihi, cinai, Fiyatı 2 kuruş, Engizisyon Mezalimi, Aded 10, Ateşde Yananlar, Mütercimi Süleyman Tevfik, Dersaâdet, Meşrutiyet Matbaası, Bâbîâli Caddesinde.

Meşrutiyet Kütüb-hânesi Meşhur Romanlarından:

Engizisyon Mezalimi

Neşrolunan:

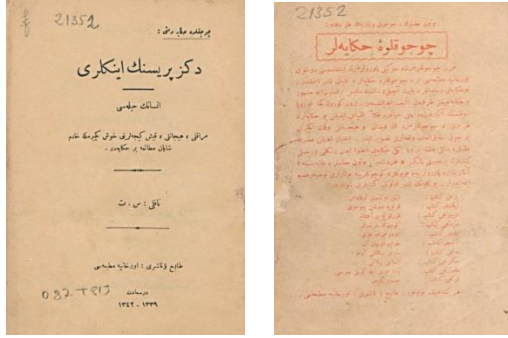
- 1- Müdhiş İşkenceler.
- 2- Kralın Piç Kızı.
- 3- Katil Papas.
- 4- Yahudi'nin Hazinesi.
- 5- Ruhban Cinayetleri.
- 6- Kızgın Sevda.
- 7- Din Namına Cinayet!
- 8- Galebe-i Taassub.
- 9- Kan Mahkemesi.
- 10- Ateşde Yananlar

Peyderpey Neşrolunmak Üzere Olanlar:

- 11- Celladlar, Mağdurlar.

Beheri Dersaâdet için 2 ve taşra için 3 kuruştur.

Ek.3 Deniz Perisinin İnekleri - İnsanın Hilesi

Çocuklara hikâye demeti, Deniz Perisinin İnekleri - İnsanın Hilesi, Meraklı, heyecanlı, kış gecelerini hoş geçirmeye hâdim şâyân-ı mütâlaa bir hikâyedir, Nakili S. T., Tâbi' ve naşiri Orhaniye Matbaası, Dersâdet, 1339-1342.

Bütün Muallimlerin, Çocuk Velilerinin Nazar-ı Dikkatine:

Çocuklara Hikâyeler

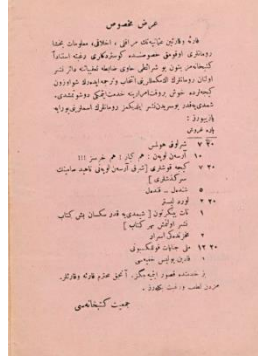
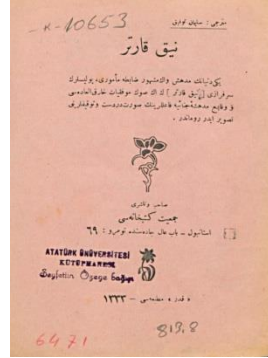
Aziz çocuklarımızın, sevgili yavrularımızın istifadesini düşünen Orhaniye Matbaası bir "Çocuklara Hikâyeler" külliyyatı neşretmiştir. Bu hikâyeler ve masallar, gayet açık, sade, selîs bir üslup ile meşhur bir hikâyecimiz tarafından telif edilmiştir. Lüzum görüldükçe Avrupa eâzımının âsârından milli hayatımıza naklen iktibas edilen bu hikâyelerin her biri, çocuklarımıza en fâideli ve heyecanlı vakit geçirten birçok harikulade vakaları tasvir eder. İhtiyar edilen masrafa mukabil, başlı başına bir veya iki hikâyeyi ihtiva eden renkli ve resimli kitapların bir adedi yalnız beş kuruştur. Bütün muallimler, talebesine; analar babalar, yavrularına, büyükler, küçüklerine bu eserleri tavsiye ve hediye etmelidirler. Bu külliyyatın neşrolunan kitapları şunlardır:

Birinci kitap	: İki Öksüz Arkadaş
İkinci kitap	: Kuyuya Düşen Çocuk
Üçüncü kitap	: Korkunç Bir Akşam
Dördüncü kitap	: Küçük Hırsızlar
Beşinci kitap	: Oduncunun Kızı
Altıncı kitap	: Havaya Uçan At
Yedinci kitap	: Mavi Sakallı Adam
Sekizinci kitap	: İnsan mı Yılan mı?
Dokuzuncu kitap	: Paşa Kızı ile Köylü Çocuğu
Onuncu kitap	: Cesur Gemici

Her kitapçada bulunur. Tâbi' ve naşiri: Orhaniye Matbaası.

Ek.4 Nik Karter

Cemiyet Kütüb-hânesinin en son ve merâk-âver romanlarından, Forma 1, 20 Para, Nik Karter, Yeni dünyanın müdhiş ve en meşhur zabıta memuru, polislerin serfirazı Nik Karter'in en son muvaffakiyât-ı harikuladesi ve vakâyi'-i müdhiş-i cinâiye faillerinin sûret-i derdest ve tevkiplerini tasvir eder romandır, Cumartesi ve çarşamba günleri muntazaman haftada iki forma neşrolacaktır, Naşiri Cemiyet Kütüb-hânesi.

Mütercimi Süleyman Tevfik, Nik Karter, Yeni dünyanın müdhiş ve en meşhur zabıta memuru, polislerin serfirazı Nik Karter'in en son muvaffakiyât-ı harikuladesi ve vakâyi'-i müdhiş-i cinâiye faillerinin sûret-i derdest ve tevkiplerini tasvir eder romandır, Sahip ve naşiri Cemiyet Kütüb-hânesi, İstanbul, Bâbiâli Caddesinde, Numara 69, Kader Matbaası, 1333.

Arz-ı Mahsûs

Kâri'e ve kâri'în-i Osmâniyenin meraklı, ahlaki, malumat-bahşâ romanları okumak hususunda gösterdikleri rağbete istinaden kütüb-hânemiz bütün bu şerâiti hâvî zabıta takibâtına dair neşrolunan romanların en mükemmellerini intihâb ve tercüme ederek şu uzun gecelerde hoş bir vakit imrârına hizmet etmeyi düşünmüştü. Şimdiye kadar bu seriden neşrelediğimiz romanların isimlerini buraya yazıyoruz:

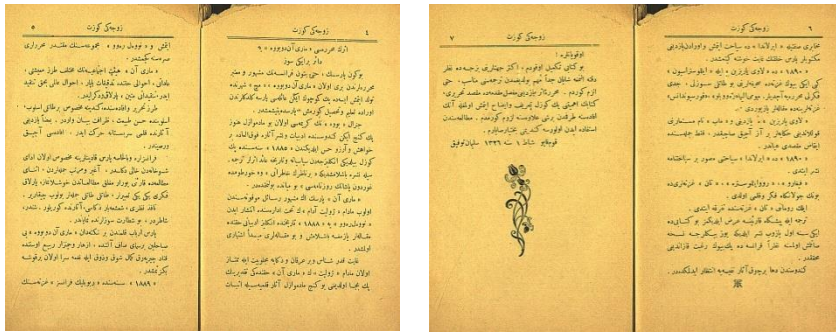
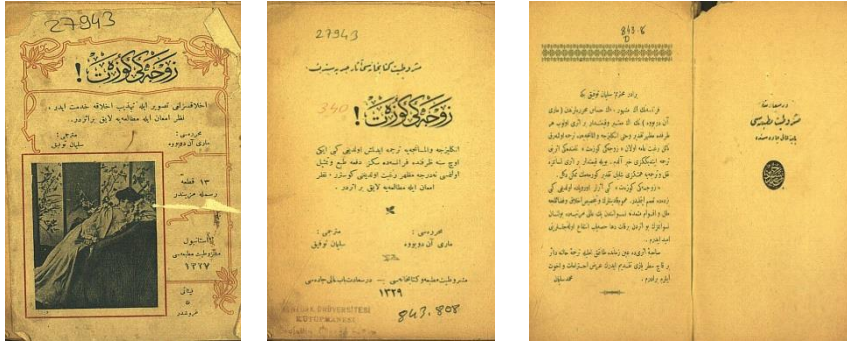
Para Kuruş

20	7	<i>Şarlok Holmes</i>
	10	<i>Arsen Lüpen: Hem Kibar! Hem Hırsız!!!</i>
20	7	<i>Gece Kuşları [Şark Arsen Lüpen'i Nahid Sami'nin Sergüzeştleri]</i>
	5	<i>Şendel-Kandel</i>
20	2	<i>Lord Lister</i>
	1	<i>Nat Pinkerton [şimdiye kadar seksen beş kitap neşrolunmuş beher kitap]</i>
	2	<i>Mahzendeki Esrar</i>
20	12	<i>Milli Cinâyât Koleksiyonu</i>
	1	<i>Kadın Polis Hafiyesi</i>

Biz hizmette kusur etmeyeceğiz. Ancak muhterem kâri'e ve kâri'lerimizden lütuf ve rağbet bekleriz.

Cemiyet Kütüb-hânesi

Ek.5 Zevcenî Gözet

Zevcenî Gözet, Ahlaksızlığı tasvir ile tehzîb-i ahlâka hizmet eder, nazar-ı im'ân ile mütâlaaya layık bir eserdir, Muharriresi Mari An dö Buve, Mütercimi Süleyman Tevfik, 13 kıta resimle müzeyyendir, İstanbul, Meşrutiyet Matbaası, 1327, Fiyatı 5 kuruştur.

Meşrutiyet Kitâb-hânesi âsâr-ı ciddiyesinden, Zevcenî Gözet, İngilizce ve Almancaya tercüme edilmiş olduğu gibi iki üç senet zarfında Fransa'da sekiz defa tab'u temsil olunması ne derece mazhar-ı rağbet olduğunu gösterir, nazar-ı im'ân ile mütâlaaya layık bir eserdir, Muharriresi Mari An dö Buve, Mütercimi Süleyman Tevfik, Meşrutiyet Matbaa ve Kitâb-hânesi, Dersaâdet, Bâbiâli Caddesi, 1329.

Birâder-i Muhteremim Süleyman Tevfik Bey'e

Fransa'nın en meşhur, en hassas muharrirlerinden (Mari An dö Buve)nin en muteber ve kıymetli bir eseri olup her tarafta mazhar-ı takdîr ve hatta İngilizce ve Almancaya da tercüme olunarak nâil-i rağbet-i âimme olan "Zevcenî Gözet" namındaki eserini tercüme ettiğinizi haber aldım. Böyle kıymetli bir eseri lisanımıza nakl ü tercümeyle himmetinizi şâyân-ı takdîr görmemek mümkün değil.

"Zevcenî Gözet" gibi eserler Avrupa'da olduğu gibi bizde de taammüm etmelidir. Umum kadınların ve be-tahsîs-i ahlâk ve fezâilce milel ve akvâm-ı mütemeddine nisvânından pek âlî mertebede bulunan nisvânımızın bu eserden bir kat daha hisse-yâb-ı inktâ olacaklarını ümit ederim.

Sâhibe-i eseri de aynı zamanda tanıtmak emeliyle tercüme-i hâline dair birkaç satır yazı takdim ederek arz-ı ihtirâmât ve uhuvvet eylerim biraderim.

Mehmed Süleyman

Eserin Muharriresi “Mari An dö Buve”ye Dair Bir İki Söz

Bugün Paris’in, hatta bütün Fransa’nın meşhur ve muteber muharrirlerinden biri olan “Mari An dö Buve” “Meç” şehrinde tevellüd etmiş ise de pek küçük iken ailesi Paris’e geldiklerinden orada talim ve tahsil görmüş, Paris’te yetişmiştir.

General “Buve”nin kerimesi olan bu madmazel henüz pek genç iken kendisinde edebiyat ve neşr-i âsârda fevkalade bir hâhiş ü arzu hisseylediğinden “1885” senesinde pek güzel bildiği İngilizceden siyasiyâta ve tarihe ait eserler tercümesiyle neşre başlamıştı ki “*Bir Nâzırın Hatıratı*” ve “*Hortom’da Gordon Paşa’nın Rûz-nâmesi*” bu miyanda bulunmaktadır.

“Mari An” Paris’in en meşhur resâil-i mevkûtesinden olup Madam “Jülyet Adam”ın taht-ı idâresinde intişar eden “*Novel Revü*”ye “1888” tarihinde İngiliz edebiyatı hakkında makaleler yazmaya başlamış ve bu makaleleri mebd-i iştihârı olmuştur.

Gayet kadir-şinâs ve bir irfan ve zekâyâ meclûbiyet ile mümtaz olan Madam “Jülyet”in “Mari An” hakkındaki takdirinin pek becâ olduğunu bu genç madmazel âsâr-ı kalemiyesiyle ispat etmiş ve “*Novel Revü*” mecmuasının muktedir muharrirleri sırasına geçmiştir.

“Mari An” hey’et-i ictimâ’iyenin muhtelif tarz-ı ma’îşeti, âdâtı, ahvali hakkında tetkikat yapar, âhvâl-i âlemi bi-hakkın tenkit eder, tenkîdâtı metin, parlak ve değerlidir.

Tarz-ı tahrîr ve ifadesinde kendine mahsus bir tatlı üslup, üslubunda hüsn-i tabîat, zarâfet-i beyân vardır. Bazan yazdığı âsârında kalemi serbestane hareket eder, ifadesi açık ve rasîndir.

Fransızlara ve bilhassa Paris kadınlarına mahsus olan edâ-yı şühânedan hâlî değildir, ağır ve mürettep cümlelerden, esnâ-yı mütâlaada kârî’ini yorar muğlak mütâlaattan hoşlanmaz, parlak fikri yeni yeni tabirler, tatlı tatlı cümleler bulup çıkarır.

Nâfiz nazarı, şa’şa’a-bâr zekâsı, âsârında görülür. Şendir, şâtırdır, bu şetâret sözlerinde nümâyândır.

Paris erbâb-ı kaleminden bir nüktedan “Mari An dö Buve”yi sabahleyin bir semâ-yı sâf altında, ezhâr u çemenzâr-ı rebî üstünde kanat çırparak kemâl-i şevk ü zevk ile nağme-serâ olan bir kuşa benzetmiştir.

“1889” senesinde “*Republik Fransez*” gazetesinin muhabiri sıfatıyla “İrlanda”da seyahat etmiş ve oradan yazdığı mektuplar Paris halkının gayet hoşuna gitmiştir.

“1890”da “*Lavey Parizyen*” ile “*İllüstrasyon*” gibi iki büyük gazete sahifelerini bu tatlı sözlü, ciddi fikirli muharrireye açtılar. Mumaileyha “*Revü Illo*”, “*Korspondanis*” gazetelerinde makaleler yazıyordu.

“*Lavey Parizyen*”e yazdığı ve “Mab” nâm müsteârını kullandığı hikâyeler biraz açık saçıktır, fakat cümlesinde ikaz maksadı ayândır.

“1890”da “İrlanda” seyahatini musavver bir seyahat-nâme neşretti.

“Figaro”, “Revü Illüstro”, “Tan” gazeteleri de bunun cevelan-gâh-ı fikr ü kalemi oldu.

İlk romanını “Tan” gazetesinde tefrika etti.

Tercüme ile pîş-gâh-ı kârî’ne arz eylediğimiz bu kitabı da iki sene evvel yazıp neşreyledi ki yüz binlerce nüsha satılmış olmasına nazaran Fransa’da pek büyük rağbet kazandığı muhakkaktır.

Kendisinden daha âsâr-ı nefîseye intizar edilmektedir.

Okuyanlara!

Bu kitabı tekmîl okudum, ekser cihetlerini bizce de nazar-ı dikkate alınmaya şayan cidden mühim bulduğumdan tercümesini münasip, hatta elzem gördüm. Muharrire-i eser, yazdığı mufassal mukaddimedede maksad-ı tahrîri, kitabın ehemmiyetini pek güzel tarif ve izah etmiş olmakla onun ifadesine tarafımdan bir şey ilavesine lüzum görmedim. Mütâlaasından istifade eden olursa kendimi bahtiyar sayarım.

Kumkapı Şubat 1 Sene 1326 Süleyman Tevfik